

Lèxic obsolet

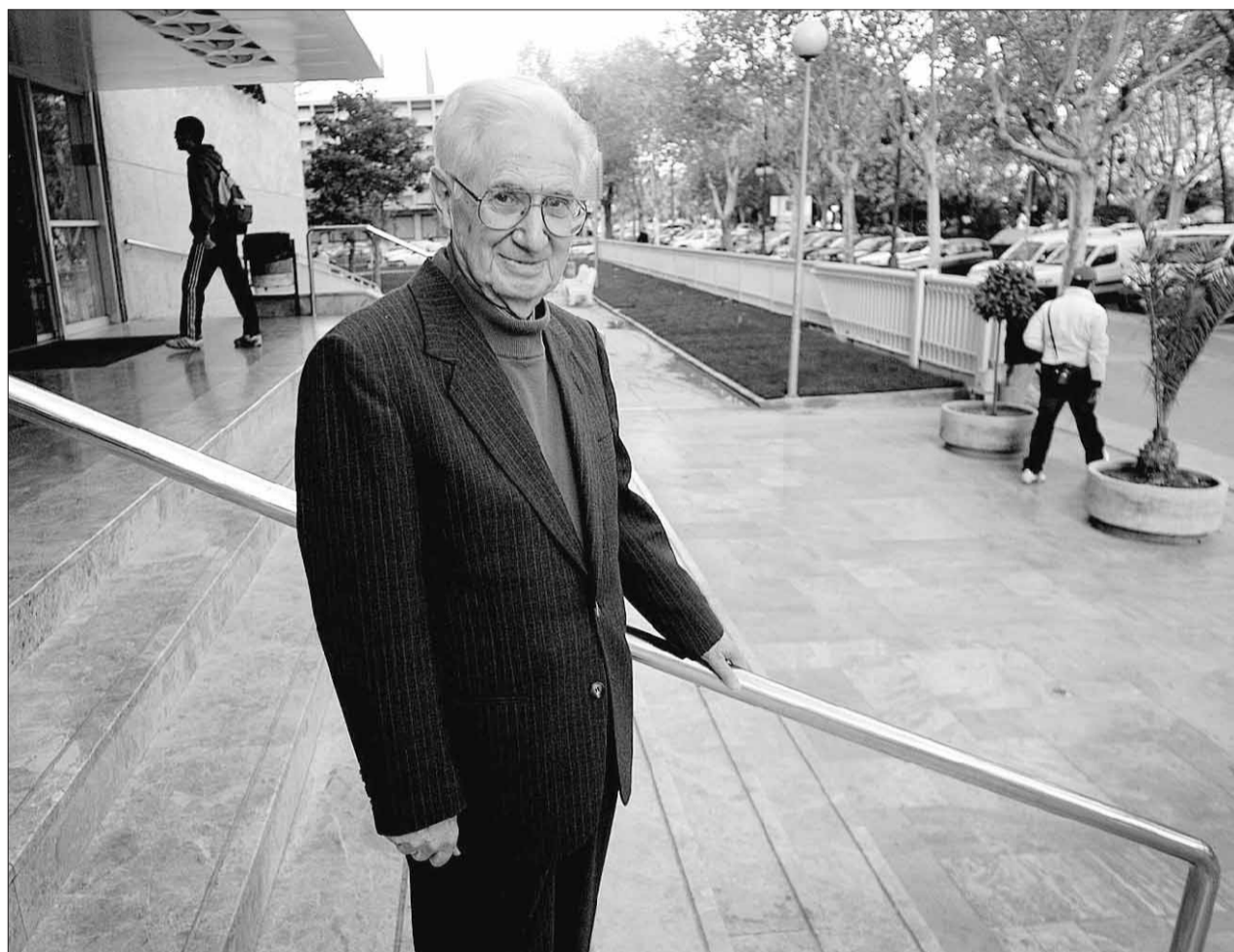
La referència de Jordi Sevilla al fet que Josep Montilla no podrà governar Catalunya perquè és *xarnego* ha revelat un lèxic (i unes idees) que ja no són d'aquest temps, ni d'aquest país.

Les coses de València

JOAN F. MIRA

LLENGUA

Joseph Gulsoy, el passat desembre, durant una visita a València. / JORDI VICENT

Tocat pel valencià

El professor Joseph Gulsoy, turcocanadenc i deixeble de Coromines, ha dedicat les seues investigacions a la llengua dels valencians

VICENT GARCIA PERALES

Joseph Gulsoy (Ordu, 1925), turc d'origen i de nacionalitat canadenc, ha dedicat part de la seua vida a la investigació en el camp de la filologia catalana i, més en concret, a la variant valenciana. El motiu, encara que tòpic per a l'autor, és fruit de l'atzar, ja que, quan tenia 24 anys, es va traslladar al Canadà per estudiar lingüística romànica a les universitats de Vancouver i de Toronto i posteriorment va conèixer Joan Coromines (Barcelona 1905-Pineda de Mar 1997) a la Universitat de Chicago. Va ser ell qui li va proposar de fer la tesi doctoral sobre M. J. Sanelo, un valencià del segle

XVIII-XIX, raó per la qual va passar llargues temporades a València i Barcelona aprenent la llengua en primera fila, amb els venedors del Mercat de Colom.

El reconeixement de la llarga trajectòria, sobretot com a redactor del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECat)* i l'*Onomasticon Cataloniae de Coromines*, l'han situat en la titulació universitària de més rang: el 1997 i el 1999 era investit doctor honoris causa per les universitats de Barcelona i de València, respectivament.

Professor (1958) i catedràtic (1970) del departament d'espanyol i portugués

de la Universitat de Toronto, es jubilava l'any 1991. Actualment viu també a Toronto amb la dona, una persona que va conèixer precisament a València el 1957. Tot i els seus vuitanta anys, té encara molts projectes en curs i participa en diferents conferències i actes públics. Aquest és el cas de la visita recent a València el mes de desembre passat, amb motiu d'una jornada en honor de Joan Coromines en commemoració dels 100 anys del seu naixement.

Gulsoy, tot i ser modest en el tractament, posseeix altres reconeixements: Premi Internacional Ramon Llull (1982), Premi Catalònia (1988) i Creu de Sant Jordi (1998). Passa a la pàgina 3

Novedades literarias, críticas a las obras más recientes y entrevistas.

Babelia
Cada sábado, con EL PAÍS

EL PAÍS

“Si tenim unitat, la llengua es defensarà millor”

“El català oriental no és més que un valencià molt evolucionat”

Ve de la pàgina 1

Si Coromines visquera, ara tindria 100 anys. El 2005 ha estat declarat l'Any Coromines i les activitats culturals s'estenen al 2006 tant a Catalunya, València i Balears com arreu del món. Dins d'aquests actes, cal emmarcar la jornada que es va celebrar el 14 i 15 de desembre passat a València, en la qual Joseph Gulsoy va participar pronunciant la conferència inaugural després d'haver passat uns dies a Barcelona en actes semblants. “Si a Barcelona em va tocar de parlar de Coromines com a lingüista, ací a València ho faré com a mestre”. I, efectivament, així va ser, un Gulsoy ple d'emoció i de records. Des que va ser investit doctor *honoris causa* el 1999, no havia tornat a trepitjar sòl valencià.

Però la història es remunta una mica més enllà, quan el professor Gulsoy em concedia una entrevista a Toronto. Amb un accent inconfusible, entre anglès i turc, una veu greu i madura, una conversa pausada i tranquil·la, en un ambient elegant i confortable de la universitat, Joseph Gulsoy es recreava en les experiències a València i reportava el mestratge de John Coromines, com ell l'anomenava.

Com a valencià, estranger doncs al Canadà, em vaig trobar amb no poques sorpreses, la primera de les quals va ser la cervesa. Dinant amb el professor Gulsoy em vaig poder prendre la primera cervesa des que havia arribat al Canadà, després que me'n negaren la venda en un supermercat de la ciutat i també em rebutjaren, de matí, la petició al restaurant elevat de la CN Tower de Toronto. El professor Gulsoy (que sempre firma amb les inicials JG) arribava puntual a la cita. Era una espècie de club social universitari molt conegut. Comencem l'entrevista després d'haver-hi dinat. “Ric molt amb l'anècdota de la cervesa”, em diu amb to alegre i irònic. “El Canadà té unes lleis de l'alcohol molt més estrictes, no és com Espanya”.

La pregunta obligada era per què havia triat el català per als seus estudis. “El cas és que aquesta pregunta me l'han feta nombroses vegades, tota la vida. Per a mi, no és gens estrany. Ha estat el resultat de l'evolució de la meua carrera universitària”. I atribueix aquesta tria a la fortuna i que, segons ell, havia estat una “evolució natural”. Ho explica tot citant Machado amb aquell vers de “No podemos escoger nuestro amor”.

Efectivament, fruit d'una casualitat Gulsoy va conèixer Coromines a la Universitat de Chicago, on volia continuar els estudis de filologia. Va ser Coromines qui el va instruir i li va aconsellar de fer la tesi doctoral sobre el xatívi M. J. Sanelo. El mateix Gulsoy confessa: “Vaig haver d'identificar-me amb Sanelo, ja que ell volia fer un diccionari i no tenia els mitjans ni la preparació suficients”. Era com l'aplicació del mite de Pigmalión i de la síndrome d'Estocolm conjuntament.

Records del valencià i de València

La tardor del 1957, Joseph Gulsoy trepitja per primera vegada terres valencianes. I ho fa amb un objectiu clar: aprendre valencià i tenir els primers contactes amb erudits valencians per a poder acabar les investigacions sobre Sanelo. “Les dones del mercat em miraven estranyes. No entenien per què un estranger preguntava com pronunciaven o com deien aquesta o aquella paraula. Pensaven que jo estava tocat del cap”.

Gulsoy i Joan Coromines, a València cap a finals dels anys vuitanta, amb professors de Filologia Catalana. D'esquerra a dreta i de dalt a baix, J. J. Ponsoda, F. Ferrer Pastor, A. Ferrando, R. Alemany, J. Gulsoy, J. Coromines, L. Alpera, J. Pérez Montaner, J. Colomina, V. Escrivà, L. Polanco, V. Simbor, C. Barceló, E. Balaguer, J. R. Borràs i una altra persona sense identificar.

A València va conèixer, a més de Joan Fuster, Josep Giner, de qui destaca que tenia un coneixement molt pregon del valencià, ja que s'havia format amb Coromines. Giner, coneixedor del valencià general i del valencià particular de cada poble, completava algunes fitxes de J. Gulsoy. “Apareix Gulsoy i aleshores Josep Giner, amb to entusiasta,

traria en contacte amb diferents investigadors amb qui encara manté lligams professionals i d'amistat. Precisament els primers reconeixements de Gulsoy en l'àmbit valencià vingueren de la mà de l'Institut de Filologia Valenciana, creat per Sanchis Guarner el 1978 i convertit l'any 1994 en Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana [alguns

car-li el camí que havia de seguir la resta de la vida. No debades, l'any 1975 li va demanar que col·laborara en la redacció del DECat.

El professor Gulsoy pensa que Coromines havia estudiat moltíssim i que havia fet aportacions essencials a la història de les paraules, però amb algunes conjetures. Ara, de la mateixa manera que J. Gulsoy es va sentir empès a acabar la tasca que un dia Sanelo havia començat, nosaltres hem de completar la tasca de Coromines. “Coromines ens ha deixat el fonament. Ell escrivia ‘potser’, ‘probablement’, ‘és possible’, ‘necessitem més dades’... Ara ja podem matisar, completar i resoldre”.

Com a mestre, Coromines destacava per la claredat d'exposició. Aquesta perspicuïtat no era fruit de l'atzar: “En les seues classes, presentava la matèria amb tota claredat, i això es devia al fet que es coneixia bé el material. Per a presentar amb claredat, hem de conèixer tota la problemàtica”. Gulsoy, amb Coromines, havia après a resoldre dubtes. “Abans, quan vaig estar a les universitats de Vancouver i Toronto, s'ensenyaven problemes insolubles; ara, sota el mestratge de Coromines, feia goig, perquè els grans problemes els veia resolts”.

En aquest sentit, el sistema de Coromines conduïa més aviat a fer investigadors. I no és solament que Coromines era el director de tesi de J. Gulsoy i impartia cursos de doctorat. “Jo havia anat a Chicago per estudiar amb ell, el lingüista més important de la hispanística en aquell període. Apreniem a aprendre, amb un mètode que conduïa a l'autocrítica i a la recerca. Coromines tenia uns apunts, tot d'aportacions seues, que jo em sabia de memòria”.

Però Joan Coromines, més que filòleg, lingüista, ensenyant... també era humà. Sabut és que era aficionat a l'alpinisme, i no tenia cap problema a recórrer, comarques senceres. “Havia recorregut mig país, de dalt a baix, buscant persones que pogueren aportar llum a les indagacions etimològiques del mestre. El seu caràcter afable contrasta-

“No hi ha res d'estrany d'haver-me dedicat al valencià. De fet, és el resultat d'una evolució natural de la meua carrera universitària”

“Una llengua que ha creat obres clàssiques de l'altura de Lull, Martorell, Maragall o Verdaguier no pot desaparèixer, no hi ha dret”

“La clau és: com es pot convèncer la venedora del mercat que el valencià es va escriure i va ser universal fa 600 anys”

vol orientar-me i posar un granet d'arena més en aquest jove que es diu canadenc i que, a més, ve recomanat per Coromines”.

Precisament, aquest escriptor valencià moria en l'oblit, tot i que podria considerar-se un erudit de l'altura d'Enric Valor o de Joan Fuster. “Els escriptors valencians d'aleshores estaven barallats. En tot cas, Giner era una persona que havia d'haver estat ensenyant en una universitat, però no, ell estava arraconat a l'oficina de telègrafs”.

El professor Gulsoy trobava que la llengua estava negligida i descuidada. “Una llengua que ha creat obres clàssiques de l'altura de les de Lull, Martorell, Maragall o Verdaguier no pot desaparèixer, no n'hi ha dret”. I continua amb un to més emotiu: “Una llengua que ha sigut capaç de produir un diccionari com el de Coromines, de deu volums, és una gran llengua. Coromines ha fet un gran servei al país, a la cultura del país, i és bo de potenciar-la”.

A València, més tard, també en-

dels components del qual apareixen a la fotografia], nomenant-lo membre del comitè científic de la revista *Caplletra*, i publicant-li, el 1993, un compendi de treballs sota el títol *Estudis de gramàtica històrica*. Igualment, València va ser l'escenari de contactes amb autors com Xavier Casp i Miquel Adlert. Fou tanta l'afecció que els valencians sentiren per aquest turcanadenc que l'any 1958 va ser nomenat faller d'honor del barri de Patraix.

En record del mestre Joan Coromines

Quan el 1954 el professor Joseph Gulsoy es va desplaçar a Chicago a conèixer Joan Coromines, el rumb de la seua vida i el de la filologia catalana van canviar prodigiosament. Gulsoy evoca el record de Coromines en forma d'episodis: com a mestre, com a lingüista, com a investigador. Però de tots aquests, el millor record és que Coromines va ser un pare que va guiar-lo, que va mar-

va amb el mètode rigorós de treball”.

El professor Gulsoy recorda, amb molt d'afecte, aquell 1957, quan va acompanyar Coromines a l'Alta Ribagorça a fer-hi enquestes de camp: “El tracte amb els subjectes era impecable. Els seleccionava i es posava a la seua altura per tal que hi haguera confiança, feia com si l'informador era qui ensenyava realment. Coromines tenia una genialitat quan tractava amb els pagesos, tenia un gran respecte per aquella gent, de qui aprenia”.

I és que l'home de poble, el pagès inculte o, per què no, la venedora del Mercat de Colom, eren “la llengua personificada en estat pur”, segons reporta el professor Gulsoy les paraules de Coromines.

La unitat lingüística

“És millor caminar junts. Si tenim unitat, la llengua es defensa millor”. Joseph Gulsoy es mostra així conciliador de diverses sensibilitats, però sempre partint de la unitat lingüística. Tot i que valora positivament la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, és partidari de defensar la llengua conjuntament valencians, catalans i balears, ja que d'aquesta manera el futur el tenim assegurat.

El professor Gulsoy declara que és el vocalisme àton el que els separa, és l'existència de l'anomenada e neutra oriental que distancia el valencià del català. I d'això, ell en sap molt, ja que hi va

dedicar tot un estudi el 1981. Les particularitats són o bé innovacions (el cas del català oriental, que té el centre a Barcelona) o bé elements conservats del català pur medieval. “El valencià manté el sistema antic; el català oriental no és més que un valencià molt evolucionat, com és l'exemple de la -i del present de subjuntiu i la -o del present”.

Cal buscar un equilibri. Gulsoy planteja diverses fórmules pel que fa a la solució del conflicte en la dimensió social: “La clau està en la manera de convèncer la venedora del mercat que el valencià es va escriure i va ser universal fa sis-cents anys”. I més encara: “La fórmula, tant de valencians i catalans, és acceptar la unitat, perquè no hi ha cap metodologia lingüística que prove que són dues llengües diferents”.

El futur i la llengua, incansables

Gulsoy és un dels deixebles més avantatjats en qui confiava el mestre Coromines. Però al mateix temps, la figura del professor Gulsoy emmarca les qualitats del defensor de la nostra llengua, una llengua menystinguda socialment i que ell va aprendre a parlar, i també a escriure, davant l'expectació dels valencians del segle passat. “La llengua s'ha de recuperar. Trobem situacions semblants com la del Quebec, on el francès reculava enfront de l'anglès. El que s'ha fet, davant els gegants EUA, és crear una política que a les escoles s'havia d'aprendre en una primera etapa. Hem de considerar una riquesa conèixer dues llengües”.

D'altra banda, tot i que dissents de Sanchis Guarner en l'origen dels parlars d'Enguera i de la Canal de Navarrés, considerats de base aragonesa o valenciana, encara li queda alé: “Mai vaig tenir temps per a acabar el meu estudi dels parlars d'Enguera i la Canal de Navarrés, i sempre surten compromisos. Però hi tornaré abans d'aclicar els ulls”. Esperem tenir prompte aquestes aportacions i d'altres d'un dels estrangers que menys estrany se sent quan ve a València.